

УДК 1:159.9:316.6](045)
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2025.26.13>

Марина ГОНЧАРЕНКО, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-6719-1919
e-mail: m-goncharenko21@ukr.net
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Наталія КАРАУЛЬНА, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0009-0005-2065-505X
e-mail: NataliiaKaraulna@knu.ua
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Здійснено філософський аналіз емоційного інтелекту як чинника формування екзистенційної стійкості особистості в умовах війни. Виходячи з того, що війна є граничною ситуацією, яка радикально змінює умови людського існування, розглянуто емоційний інтелект не лише як психологічну компетенцію, а як онтологічну здатність до збереження особистісної цілісності, автентичності та моральної відповідальності. Порушено питання про внутрішні ресурси, що дозволяють людині вистояти перед травматичними викликами, не втрачаючи зв'язку з ціннісними орієнтирами.

Методи. Застосовано філософсько-антропологічний, феноменологічний та герменевтичний підходи. Проаналізовано погляди Е. Гусерля, М. Шелера, К. Ясперса, В. Франкла, М. Бубера, Е. Левінаса, М. Нусбаум, Д. Гоулмана, а також залучено концепти екзистенційної філософії, логотерапії, філософії етики та афекту. Такий підхід дозволив розкрити глибинні сенси афективного досвіду в контексті екзистенційного виживання.

Результати. Обґрунтовано, що емоційний інтелект виконує три ключові функції: інтегративну (забезпечує смислову єдність афективного досвіду), автентичну (допомагає зберегти ідентичність та цінності) і моральну (формує здатність до емпатії та відповідальності). Емоційний інтелект уможливує перетворення травматичного досвіду на джерело нових сенсів, виступаючи механізмом екзистенційного опору дегуманізації, моральній ерозії та розщепленню суб'єкта. Визначено, що збереження людяності в умовах війни пов'язане зі здатністю до емоційної рефлексії та етичного діалогу з Іншим.

Висновки. Установлено, що емоційний інтелект є фундаментальним чинником екзистенційної стійкості особистості в умовах війни. Він забезпечує внутрішню опору, дозволяє зберігати моральну орієнтацію, підтримувати автентичне буття та протистояти нищівному впливу екстремальних обставин. У цьому сенсі емоційний інтелект постає не лише індивідуальною здатністю, а філософським ресурсом виживання й гуманності.

Ключові слова: емоційний інтелект, екзистенційна стійкість, війна, автентичність, філософська антропологія, емпатія, саморегуляція, моральна відповідальність.

Вступ

Актуальність дослідження. На тлі воєнних дій, що радикально трансформують повсякденний досвід, цінності та структури особистісного буття, різко зростає потреба в осмисленні внутрішніх ресурсів, які дозволяють людині зберігати цілісність, дієздатність і сенс життя. Екзистенційна стійкість – здатність особистості витримувати кризові обставини, не втрачаючи сенсових орієнтирів, дедалі більше сприймається як ключовий чинник не лише психологічного, а й філософського ґатунку. У цьому контексті особливу роль відіграє емоційний інтелект, який дозволяє людині усвідомлювати, інтегрувати й опрацювати складний емоційний досвід, зберігаючи зв'язок із власною ідентичністю та здатністю до морального вибору. Філософське осмислення емоційного інтелекту як передумови екзистенційної стійкості в умовах війни дозволяє вийти за межі суто психологічного розуміння цих явищ і розглянути їх у більш широкому контексті людського буття, свободи та відповідальності. Такий підхід дозволяє здійснити поглиблений аналіз внутрішніх механізмів протистояння травматичному досвіду та відкриває нові горизонти у вивченні взаємозв'язку між емоціями, самосвідомістю та філософією виживання.

Методи

Методологія статті ґрунтується на міждисциплінарному синтезі філософсько-антропологічного, феноменологічного, екзистенційного та герменевтичного підходів. У фокусі дослідження перебувають не лише концептуальні визначення емоційного інтелекту й екзистенційної стійкості, але й їх глибинне онтологічне наповнення у контексті воєнної дійсності як граничної ситуації.

Феноменологічна перспектива, згідно з ідеями Е. Гусерля та М. Шелера, дозволяє розглядати емоції як смислотворчі акти, що структурно інтегровані у свідомість суб'єкта й детермінують ціннісну орієнтацію особистості. Філософсько-антропологічна традиція (М. Бубер, Г. Плеснер, А. Гелен) забезпечує розуміння емоційного інтелекту як здатності до афективної рефлексії, емпатії та символічного опрацювання травматичного досвіду. Екзистенційний підхід (К. Ясперс, В. Франкл, Е. Левінас) акцентує на важливості екзистенційної стійкості як внутрішньої сили особистості зберігати цілісність, свободу і моральну відповідальність у ситуації загрози й страждання. Герменевтичний аналіз дозволяє інтерпретувати суб'єктивний досвід війни як нарративну структуру, що реконструює афективну пам'ять, забезпечуючи сенсову неперервність "Я". Також у роботі застосовано метод критичного аналізу сучасних етичних концепцій (зокрема М. Нусбаум), що актуалізують емоції як когнітивні структури морального судження. Комплексне поєднання зазначених підходів забезпечило можливість розкрити емоційний інтелект як ключовий чинник особистісної витривалості в умовах війни – не лише у психологічному, а насамперед у філософсько-онтологічному сенсі.

Відповідно, **метою** статті є здійснити філософський аналіз емоційного інтелекту як чинника формування екзистенційної стійкості особистості в умовах війни. Виходячи з неї, можемо сформулювати такі **завдання** – розкрити філософський зміст понять "емоційний інтелект" та "екзистенційна стійкість" у контексті кризового буття та дослідити роль емоційного інтелекту у збереженні особистісної цілісності, автентичності та моральної відповідальності.

© Гончаренко Марина, Караульна Наталія, 2025

Результати

Розглянемо надалі кожен із них детальніше.

Феномен емоційного інтелекту на початку XXI століття вийшов за межі виключно психологічної або когнітивної парадигми, набувши міждисциплінарного та філософського виміру. З одного боку, він слугує інструментом саморегуляції й адаптації до мінливої соціальної реальності, з іншого – виявляє глибинні антропологічні засади емоційного переживання світу, зокрема в умовах екзистенційної кризи. У зв'язку з цим постає необхідність філософського переосмислення емоційного інтелекту як складника людської здатності до сенсоутворення, морального самоствердження та онтологічної витривалості. Особливо гостро це питання постає в умовах війни, коли на тлі радикальної травматизації особистість змушена переглядати усталені сенсові орієнтири, адаптуватися до граничних ситуацій, пов'язаних з небезпекою, втратою, болем і смертю.

Поняття емоційного інтелекту (*emotional intelligence*), яке включили в науковий обіг Пітер Саловей і Джон Маєр у 1990 році, а популяризував Деніел Гоулман у середині 1990-х, первинно розумілося як "здатність людини розпізнавати, розуміти, використовувати та керувати власними емоціями та емоціями інших людей", зокрема через такі його складники, як "самоусвідомлення, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички". Тож, підтримуючи думку сучасних дослідників, у філософській перспективі емоційний інтелект як сукупність ментальних здібностей особистості, задіяних в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій людей навколо, варто розглядати не лише як інструмент поведінкової адаптації, але і як фактор, котрий "має глибоке значення для особистісного зростання, етики, лідерства, психічного здоров'я та суспільного благополуччя. У суспільстві, яке визнає філософію емоційного інтелекту, люди мають можливість розвивати свої емоційні компетенції, що призводить до покращення самосвідомості, саморегуляції, соціальної свідомості та управління стосунками, що зрештою може привести до більш повноцінного та етично обґрунтованого існування" (Sfetcu, 2023, с. 106).

Адже згідно з феноменологічною традицією, що її започаткував Е. Гусерль, та розвинув, зокрема, М. Шелер, емоції не є пасивними рефлексами, а постають як смислові акти, які структурно співвідносяться з інтенціональністю свідомості. У цьому контексті емоційний інтелект – це не просто навичка емоційного контролю, а глибинна структура суб'єктивного досвіду, яка дає можливість орієнтуватися в екзистенційній реальності, встановлювати значущість певних подій, формувати ціннісну спрямованість. Як зазначає німецький феноменолог і засновник філософської антропології М. Шелер, емоційні акти мають об'єктивну інтенціональність і є формами осягнення цінностей, що дозволяє трактувати емоційний інтелект як здатність до аксіологічного розпізнавання.

М. Шелер критикує Ф. Ніцше, який наголошував, що "емоції інших нам недоступні, тому ми повинні наслідувати їхні тілесні жести та відтворювати їхні емоції в собі". На протигагу цій передумові Шелер показує феноменологічний факт, що ми безпосередньо сприймаємо емоційні переживання інших, виражені в їхніх тілесних жестах, і іноді відтворюємо їх з їхньої власної точки зору. Тому, щоб співчувати іншим, нам не потрібно відтворювати саме їхній емоційний стан у собі, а лише відтворювати їхній емоційний акт з їхньої власної точки зору" (Yokoyama, 2015, с. 381).

У цьому сенсі емоційний інтелект є складником екзистенційного досвіду, що передбачає відповідальне

ставлення до власних афектів і внутрішнього світу іншого. У працях Мартіна Бубера, зокрема у діалозі "Я – Ти", емоційна чутливість і відкритість до Ти-іншого стають передумовою автентичного буття. У межових ситуаціях, описаних К. Ясперсом, саме емоційна здатність до співпереживання й екзистенційної відкритості дозволяє суб'єкту не втратити моральну орієнтацію в умовах кризи. Таким чином, емоційний інтелект у філософському вимірі – це не лише індивідуальна риса, а передусім прояв онтологічної причетності до іншого, здатності переживати трагічне буття як спільне.

У контексті привнесеної ззовні кризової ситуації емоційний інтелект тісно пов'язаний з іншим фактором, таким як екзистенційна стійкість (*existential resilience*). Це поняття набуло поширення у філософії та психотерапії після Другої світової війни, передусім у працях В. Франкла, А. Камю, І. Ялома та Е. Левінаса, і позначає здатність особистості залишатися вірною власному екзистенційному ядру попри зовнішні або внутрішні загрози. На відміну від психологічної стресостійкості, яка базується на адаптивних механізмах, екзистенційна стійкість передбачає активну інтерпретацію межових ситуацій, побудову нових сенсів і відповідальне прийняття людського буття як трагічного, але гідного.

Сучасні дослідники, зокрема, зауважують, що "одним із виявів граничності воєнного повсякдення є жах і тривожність... Жах, який вбудовується у структуру повсякденного досвіду війни, має свою особливість. Людина відчуває перманентність занепокоєння та тривоги, що породжує втрату екзистенційного фундаменту і відкриття перед нами Ніщо. Гайдеггер зазначає, що жах ніби вибиває у нас ґрунт з-під ніг, відтак суще висковзує від нас. У результаті ми самі відчуваємо провал сущого і певне відчуження від самих себе. Таким чином, повсякдення війни, просякнуте жахом, породжує відчуження світу та втрату чутливості. Але при цьому переживання жаху та тривожності, яке спирається на екзистенційну стійкість, дозволяє подолати "чужість світу". Екзистенційна стійкість, яка є стрижнем повсякденного досвіду, допомагає людині подолати "відкриття Ніщо". Людина таким чином підтверджує своє буття, буттєвий порядок свого світу, а також закладає фундамент для цінностей, ідеалів та принципів, система яких долає ситуацію нігілізму, породжену феноменом війни"

У цьому контексті постає питання про взаємозв'язок емоційного інтелекту та екзистенційної стійкості. З філософської точки зору, емоційний інтелект є одним із засобів трансформації екзистенційного болю у ціннісно наповнений досвід. Наприклад, у працях В. Франкла, зокрема в логотерапії, чітко простежується думка, що смисложиттєве напруження, яке часто супроводжується емоційними кризами, є не патологією, а передумовою зростання особистості. Емоційний інтелект у цьому аспекті постає як здатність визнати, рефлексивно опрацювати і трансформувати страждання у напрямку сенсу, а отже, і джерело екзистенційної стійкості.

У філософській антропології, зокрема в концепціях Г. Плеснера та А. Гелена, особистість розглядається як істота, яка здатна долати власну біологічну і соціальну обумовленість через символічні та афективні ресурси. Емоційний інтелект у цьому разі розглядається як форма самодистанціювання, здатність обирати між афектами і моральними установками, що є необхідною умовою збереження суб'єктивної автономії. В умовах війни, де домінують емоції страху, гніву, ненависті, саме емоційна рефлексія виступає чинником опору дегуманізації, внутрішній ерозії особистості та травматичному розщепленню.

У сучасній філософії етики, зокрема в роботах М. Нусбаум, увага приділяється важливості емоцій як когнітивних структур, що несуть у собі елементи морального судження. Отже, дослідниця намагається "подивитися на ключові поняття контрактаризму – "свободу", "рівність", "незалежність" під іншим кутом, адже всі люди як члени соціуму по-різному пов'язані між собою; частково ми жертвуємо своїми свободами; в певні періоди свого життя ми надто вразливі і потребуємо особливого догляду; з нами можуть траплятися різні ситуації, коли необхідною буде допомога навколишніх. Ця ревізія спонукає нас до емпатії, необхідної для підтримання "здорової" атмосфери в суспільстві, особливо зважаючи на українське сьогодення. Нусбаум прагне більш реалістичного підходу, на протигагу теоретикам контрактаризму з їхніми "ідеалізованими індивідами", що укладають суспільний договір. Вона намагається врахувати вразливість людського тіла, здатності завжди мислити раціонально, почуттєві здібності людини (Бельдїй, 2024, с. 46).

Війна ж як межева подія радикально актуалізує цю когнітивно-афективну взаємодію. Здатність емоційно оцінювати ситуацію, співвідносити її зі структурою власних цінностей, зберігати емпатійний зв'язок з іншими – усе це дозволяє особистості не лише вижити, а й зберегти людську гідність, що і є суттю екзистенційної стійкості. Отже, емоційний інтелект у філософському вимірі – це не лише здатність до емоційного контролю, а передусім інструмент екзистенційної рефлексії, емпатійного відкриття, ціннісної орієнтації та онтологічної витривалості.

У свою чергу, екзистенційна стійкість є здатністю особистості приймати і витримувати граничні обставини буття через збереження і трансформацію сенсів. У їхньому взаємозв'язку ці два феномени постають як центральні складники екзистенційної структури особистості в умовах війни – структури, що не лише чинить опір руйнуванню, але й здатна до відновлення, зростання і творення нового сенсорного горизонту.

Воєнні події ХХ–ХХІ століття не лише змінили уявлення соціуму про політичні, соціальні та культурні структури, а й поставили перед філософською думкою питання про стійкість людського "я" в умовах руйнування базових умов буття. Війна як гранична подія, що ставить під загрозу життя, цінності та самоідентичність, змушує індивіда шукати внутрішні ресурси, які дозволили би не втратити моральну орієнтацію й особистісну цілісність. У цьому контексті емоційний інтелект постає не просто як психологічна компетенція, а як філософське поняття / концепт, що позначає механізм збереження і підтримки суб'єктної цілісності в ситуації екзистенційного ризику.

Поняття особистісної цілісності тісно пов'язане з філософською категорією "автентичності", яка в екзистенціалізмі (М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) постає як здатність особи жити згідно з власною сутністю, а не відповідно до зовнішніх настанов. Автентичне існування – це постійне повернення до себе, до свого покликання та свободи, навіть тоді, коли зовнішній світ нав'язує людині маскулінізовану ідеологію, страх, знеособлення. Саме в цій точці перетинаються поняття автентичності та емоційного інтелекту. Емоційно інтелектуальна особистість здатна не тільки усвідомлювати власні афекти, а й розпізнавати маніпулятивний вплив зовнішніх структур на внутрішню самототожність, а також, виходячи з визначення емоційного інтелекту Д. Гоулмана, здатна сама здійснювати вплив на зовнішні структури через вплив на емоції інших. Останній може мати як деструктивний, так і конструктивний характер – залежно від сукупності об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема базових

моральних цінностей індивіда та його екзистенційної стійкості, здатності не втрачати моральну орієнтацію й особистісну цілісність у запропонованих умовах граничної (межевої) ситуації, яка в умовах війни апіорі передбачає фізичну і моральну стресостійкість та висуває підвищені вимоги до більшого / стресового порогу людини. Така здатність є основою внутрішньої цілісності – тобто неперервності "я" у часі, просторових координатах та в системі цінностей.

Однією з ключових загроз особистісній цілісності під час війни є травматичний розрив між минулим, теперішнім і майбутнім досвідом. Це якраз те, що Д. ЛаКапра називав трансісторичною травмою. Під нею він має на увазі не щось вічне чи незмінне, а радше те, що виникає в межах певного історичного контексту, хоча згодом починає сприйматися як позачасове явище. Такий тип травми активно проявляється у західній культурі та часто пов'язується з поняттями первородного гріха (феномен вбивства), переходом від природного до культурного, відокремленням від матері, входженням у мову. Коли структурну травму починають інтерпретувати як певну подію, виникає міф, який інтегрує її в історичний наратив, з якого, як вважається, і походить увесь подальший травматичний досвід. Однак структурна травма не піддається лікуванню, не має конкретної дати в історичному сенсі, і її носіями вважаються всі люди без винятку (LaCapra, 1999, с. 722).

У цьому сенсі травма, як зазначає Д. ЛаКапра, породжує специфічну форму "екзистенційної дисоціації" – відчуття, що особа більше не контролює своє життя, не є його автором. Емоційний інтелект дозволяє людині ново інтегрувати фрагменти досвіду, надаючи їм сенсової цілісності. Ідеться не лише про когнітивне опрацювання емоцій, а й про створення нової особистісної оповіді, що зберігає "я" як цілісний суб'єкт, здатний до самопереживання, відповідальності й дії.

Найгірше ж у повсякденності війни те, що до неї звикаєш. І саме тому нам потрібна екзистенційна стійкість. Така стійкість, на думку Ернста Юнгера, повинна виявлятися як мужність: "Мужність – це вітер, що дме до далеких берегів, ключ до всіх скарбів, молот, що викував великі імперії, щит, без якого не існувала б жодна культура. Мужність – це відданість своєї особистості найвищим наслідкам, виклик ідеї матері незалежно від того, що з цього може вийти" (Jünger, 2021, с. 44). Мужність пронизує повсякденне життя в умовах війни та виявляється як протистояння ворогові та загрозам, що ним спричинені. Повсякденність війни є необхідним тлом, яке висвітлює екзистенційні проблеми та дозволяє філософам мислити про них на основі унікального досвіду.

Людина у воєнній ситуації, по суті, має вибір із двох альтернатив: або стати жертвою, стати *homo sacer* (як Г. Агамбен та деякі інші сучасні філософи називають людину, що перебуває під повною загрозою зникнення у соціокультурних умовах перманентного надзвичайного стану сучасності), або проявити екзистенційну стійкість та перетворити повсякденну війну на час протистояння ворогу, збереження цінностей та ідеалів, за які варто боротися.

Наразі ж Україна продовжує стикатися зі складними обставинами. Однак з моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року з'явилося безліч прикладів, що засвідчують надзвичайну стійкість українців. Найважливішим аспектом в Україні є усвідомлення того, що збереження свободи та відстоювання цінностей може бути досягнуто лише завдяки непохитному прояву екзистенційної стійкості (Shevchuk et al., с. 40–41).

Важливо підкреслити, що емоційний інтелект сприяє збереженню автентичності не лише в індивідуальному, а й у міжсуб'єктному вимірі. Через здатність до емпатії, відкритості до досвіду іншого, розуміння афективних станів співрозмовника, емоційно інтелектуальна особа формує комунікативне поле, у якому може зберігатися етична чутливість, незважаючи на руйнівні обставини війни. У цьому сенсі емоційний інтелект виконує функцію етичного медіатора, що дозволяє уникати дегуманізації іншого – навіть ворога – та залишатися у межах гуманістичного горизонту, який є фундаментом автентичного буття.

У зв'язку з цим особливої уваги заслуговує проблема моральної відповідальності, яка в умовах війни набуває максимальної гостроти. У філософії ХХ століття моральна відповідальність розуміється як не лише етичний, а онтологічний обов'язок перед Іншим. Зокрема, Е. Левінас у своїй етиці обличчя підкреслює, що відповідальність за Іншого передує будь-якому раціональному вибору і постає як засадничий факт людської екзистенції. Однак здатність не уникати відповідальності, а приймати її – навіть тоді, коли це болісно або небезпечно – можлива лише за умов зрілої емоційності, яка включає рефлексивне ставлення до власних емоцій, їх критичне осмислення і моральне інтерпретування. Саме тут виявляється зв'язок між емоційним інтелектом і відповідальністю: емоційний інтелект створює передумови для внутрішньої готовності бути відповідальним, приймати моральний ризик, не відвертатися від болю іншого.

З практичної точки зору, у контексті війни це може виявлятися через здатність підтримувати інших у стані страху й втрати, здійснювати емоційно виважені рішення в умовах моральної амбівалентності, зберігати самоповагу і гідність у ситуаціях приниження або необхідності вчинити насильницькі дії. Тут емоційний інтелект слід розуміти не як техніку оптимізації комунікації, а як екзистенційну практику виживання людяності, як форму відстоювання власного морального ядра у світі, що намагається його розщепити. Особливої уваги потребує роль емоційного інтелекту в запобіганні моральній ерозії, що є типовою загрозою для особистості в ситуаціях воєнного протистояння. Моральна ерозія – це поступова втрата чутливості до страждання, баналізація зла (Г. Арендт), цинізм як захисна форма поведінки. Емоційний інтелект як здатність до усвідомлення не лише зовнішніх подій, а й внутрішніх афективних реакцій, дозволяє виявити перші симптоми морального омертвіння та вчасно активувати внутрішні ресурси для етичного самовідновлення. Це вимагає не лише емоційної чесності, а й філософського розуміння афекту як онтологічної події – чогось, що відкриває нам істину про себе і світ. Значущість емоційного інтелекту в збереженні цілісності особистості також підтверджується дослідженнями в галузі філософії освіти та емоційної культури. На думку М. Нусбаум, здатність людини до емоційного розвитку – це ключ до її морального становлення (Nussbaum, 1995, с. 234). У контексті війни ця здатність стає не лише гуманітарною метою, а й умовою виживання – виживання не лише фізичного, а духовного. Підтвердження цьому ми знаходимо в автобіографічних текстах учасників бойових дій, у листах із фронту, в щоденниках біженців, де виявляється прагнення зберегти емоційний зв'язок із близькими, не втратити себе у вирі насильства, не дозволити страху й ненависті перетворити "я" на щось інше, невпізнане.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що емоційний інтелект у філософському контексті виконує, на нашу

думку, три ключові функції, які сприяють збереженню цілісності особистості в умовах війни:

- інтегративну – дозволяє синтезувати афективний досвід у єдине сенсове поле, забезпечуючи сталість особистості;
- автентичну – підтримує зв'язок із власними цінностями, виборами, внутрішньою ідентичністю;
- моральну – слугує основою відповідальності за себе та Іншого, спираючись на емпатійне розуміння, а не на зовнішні норми.

Відповідно, емоційний інтелект є не другорядною рисою або прикладною навичкою, а центральним онтологічним чинником, що забезпечує внутрішню опору особистості в межових обставинах. Він являє собою не лише механізм адаптації, а й простір для збереження і розвитку людяності в умовах руйнації, що й дозволяє людині залишатися цілісною, автентичною та відповідальною навіть перед обличчям війни.

Дискусія і висновки

У ході здійсненого філософського аналізу емоційного інтелекту як чинника екзистенційної стійкості особистості в умовах війни було розкрито філософську глибину понять "емоційний інтелект" і "екзистенційна стійкість" у контексті кризового буття, а також обґрунтовано їхній взаємозв'язок як основи внутрішньої опори людини в межових обставинах. Доведено, що емоційний інтелект у філософському вимірі виходить за межі прикладної психологічної компетенції: він постає як структура суб'єктивного досвіду, що інтегрує афекти у цілісну систему сенсів, забезпечує аксіологічну орієнтацію, емпатійний зв'язок із Іншим і здатність до морального вибору навіть в умовах радикальної загрози.

У свою чергу, екзистенційна стійкість розуміється як спроможність особистості зберігати й оновлювати власну ідентичність, ціннісну цілісність та моральну відповідальність перед обличчям граничного досвіду війни, втрат і загрози знеособлення. У межах дослідження показано, що саме емоційний інтелект виступає базовим механізмом такої стійкості, оскільки дозволяє не лише рефлексувати емоційний досвід, а й трансформувати його в ресурс для буттєвого зростання, відновлення внутрішнього порядку, збереження людяності.

Особливу увагу в дослідженні присвячено проблемі автентичності та моральної відповідальності, які в умовах війни не можуть бути підтримані без належного рівня емоційної чутливості. У цьому контексті саме емоційний інтелект формує здатність не відвертатися від болю Іншого, протидіяти дегуманізації, розпізнавати ознаки моральної ерозії та сприяти збереженню етичного горизонту навіть у найтяжчих обставинах. Як наслідок, емоційний інтелект виконує ключові функції інтеграції, автентичності та моральної опори, що робить його одним із центральних чинників екзистенційної витривалості особистості в умовах війни.

Таким чином, результати дослідження підтверджують гіпотезу про те, що в умовах екзистенційної загрози, спричиненої війною, саме емоційний інтелект є тим філософсько-антропологічним ресурсом, який дозволяє не лише вижити, а й зберегти свою суб'єктність, людську гідність і моральну орієнтацію. Водночас така базова ознака емоційного інтелекту, як здатність впливати на емоції Інших, засвідчує потенціал емоційного інтелекту активно протидіяти ситуації, змінювати її через вплив на емоції Іншого, що відкриває перспективу подальших досліджень цього феномену в соціальній філософії, філософії освіти, культурології, етиці війни тощо.

Внесок авторів: Марина Гончаренко – огляд літератури, узагальнення результатів дослідження; Наталія Караулна – аналіз джерел, концептуалізація теоретичних засад дослідження, формування висновків.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

Бельдїй, О. (2024). Переосмислення ключових концептів контрактаризму у праці "Фронтири справедливості" Марти Нусбаум. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філософія"*, 27, 40–47. <https://doi.org/10.25264/2312-7112-2024-27-40-47>

Jünger, E. (2021). *War as an inner experience*. Anarch Books.

LaCapra, D. (1999). Trauma, absence, loss. *Critical Inquiry*, 25(4), 696–727.

Nussbaum, M. (1995). *Women, culture and development: A study of human capabilities*. Clarendon Press.

Sfetcu, N. (2023). Philosophy of emotional intelligence. *Cunoaşterea Ştiinţifică*, 2(4), 106–113.

Shevchuk, D., Shevchuk, K., & Zaitsev, M. (2023). Existential resilience of human being in the wartime everyday life. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 22(65), 28–42.

Maryna HONCHARENKO, PhD in Philosophy, Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-6719-1919
e-mail: m-goncharenko21@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Nataliia KARAUINA, PhD in Philosophy, Assoc. Prof.
ORCID ID: 0009-0005-2065-505X
e-mail: NataliiaKaraulna@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF EXISTENTIAL RESILIENCE OF THE INDIVIDUAL IN THE CONTEXT OF WAR: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Background. This article presents a philosophical analysis of emotional intelligence as a factor in shaping existential resilience in the context of war. Starting from the premise that war constitutes a limit situation that radically alters the conditions of human existence, the authors examine emotional intelligence not merely as a psychological competence, but as an ontological capacity to preserve personal integrity, authenticity, and moral responsibility. The study raises the question of internal resources that enable individuals to withstand traumatic challenges without losing connection to their value orientations.

Methods. The research employs philosophical-anthropological, phenomenological, and hermeneutic approaches. The analysis draws on the views of E. Husserl, M. Scheler, K. Jaspers, V. Frankl, M. Buber, E. Levinas, and M. Nussbaum, incorporating concepts from existential philosophy, logotherapy, the philosophy of ethics, and affect theory. This methodological framework enables the authors to uncover the deep meanings of affective experience in the context of existential survival.

Results. The article argues that emotional intelligence fulfills three key functions: an integrative function, which ensures the meaningful unity of affective experience; an authentic function, which supports the preservation of identity and values; and a moral function, which cultivates the capacity for empathy and responsibility. Emotional intelligence makes it possible to transform traumatic experience into a source of new meanings, acting as a mechanism of existential resistance to dehumanization, moral erosion, and the fragmentation of the self. The preservation of humanity under wartime conditions is linked by the authors to the capacity for emotional reflection and ethical dialogue with the Other.

Conclusions. The authors conclude that emotional intelligence is a fundamental factor of existential resilience in wartime conditions. It provides an internal foundation, enables individuals to maintain moral orientation, sustain authentic existence, and resist the destructive impact of extreme circumstances. In this sense, emotional intelligence emerges not only as an individual capability, but also as a philosophical resource of survival and humaneness.

Keywords: emotional intelligence, existential resilience, war, authenticity, philosophical anthropology, empathy, self-regulation, moral responsibility.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Yokoyama, R. (2015). Liebe als Kommunikationsform in der Intimität. *Thaumazein*, 3, 365–382. <https://doi.org/10.13136/thau.v3i0.55>

References

Beldii, O. (2024). Reinterpretation of the key concepts of contractarianism in Martha Nussbaum's work "Frontiers of justice". *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Philosophy Series*, 27, 40–47 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.25264/2312-7112-2024-27-40-47>

Jünger, E. (2021). *War as an inner experience*. Anarch Books.

LaCapra, D. (1999). Trauma, absence, loss. *Critical Inquiry*, 25(4), 696–727.

Nussbaum, M. (1995). *Women, culture and development: A study of human capabilities*. Clarendon Press.

Sfetcu, N. (2023). Philosophy of emotional intelligence. *Cunoaşterea Ştiinţifică*, 2(4), 106–113.

Shevchuk, D., Shevchuk, K., & Zaitsev, M. (2023). Existential resilience of human being in the wartime everyday life. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 22(65), 28–42.

Yokoyama, R. (2015). Liebe als Kommunikationsform in der Intimität. *Thaumazein*, 3, 365–382. <https://doi.org/10.13136/thau.v3i0.55>

Отримано редакцією журналу / Received: 05.08.25
Прорецензовано / Revised: 15.08.25
Схвалено до друку / Accepted: 10.09.25